

גודל גופן AX AX AX

- משרד המשפטים
- אודות האגף
- תהליך קבלת סיוע משפטי
- תחומים בטיפולנו
- חדשות ועדכונים
- חקיקה
- עיתון מקוון
- צור קשר

משרד המשפטים < יחידות וועדות < סיוע משפטי < עיתון מקוון < עת סיוע גליון 2 < משפחה במשפט < הרצחת וגם ירשת?! שלילת הזכות לרשת חרף היעדר הרשעה

עת סיוע
בטאון האגף לסיוע משפטי

גליון מספר 2 קיץ תשע"ב

משפחה במשפט

- חיפוש בגליונות העיתון
- דבר המערכת
- חוקתי, מנהלתי וזכויות אדם
- משפחה במשפט

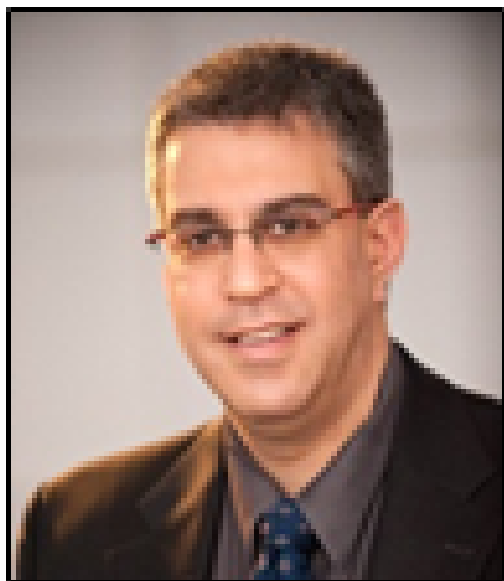
עורכת ראשית: עו"ד קארן שוורץ-אמיגה | עורך: עו"ד שוקי פרידמן | עורכת מדיה: עו"ד יעל שמחי

הרצחת וגם ירשת?! שלילת הזכות לרשת חרף היעדר הרשעה

| 16/07/2012 |

שורה של קביעות מעניינות בפסיקתו של בית המשפט לענייני משפחה בכפר סבא אשר שלל את זכות הירושה מחולה נפש שהרג את אמו, וזאת למרות שבשל המצב הפסיכטי בו היה נתון בעת ביצוע המעשה הוא לא הורשע, לאחר שנקבע כי לא התקיים היסוד הנפשי להרשעה. בית המשפט קבע שפרשנות תכליתית של סעיף 5(א) (1) לחוק הירושה התשכ"ה 1965- השולל את זכות הירושה מ"מי שהורשע על שגרם במתכוון למותו של המוריש", מחייבת שלילת זכות הירושה גם בנסיבות אלו. זאת, לצד שימוש בדוקטרינות "מעילה בת עוולה לא תצמח זכות תביעה", "לא ייצא חוטא נשכר", ו"תקנת הציבור", אותן החיל בית המשפט במקביל להסדר הקבוע בחוק. עוד קבע בית המשפט כי את סעיף 34 לחוק העוסק בצוואה בלתי מוסרית, יש להחיל גם על ירושה על פי דין. הסיוע המשפטי סבר כי פסק הדין מגלם פגיעה קשר בזכויות של אנשים פגועי נפש, ומעוות את כוונתו של המחוקק שקבע הסדר מאוזן וברור אשר נמנע במפורש מלשלול זכות זו ממי שלא היה אחראי למעשיו, והגיש ערעור על פסק הדין.

- התכנון הכלכלי של המוות
- משמורת משותפת - התפתחות הפסיקה ובחינת המצוי והרצוי
- גביית מזונות ילדים בארה"ב - במלאת שלוש שנים למזכר ההבנות
- מזונות אישה בדין השרעי
- עקרון טובת הילד גובר על הוראות חוק ספציפיות
- בגידה עשויה להוות עילה לביטול מתנה
- תביעת נזיקין בגין רצח במשפחה הינה בסמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה

עו"ד יובל גולדברגר, מייצג מטעם האגף לסיוע משפטי

וגם לחולה נפש יש זכויות, ואין לפגוע בהן ללא הצדקה. לטעמנו פסק דין זה מהווה צעד אחורה מן המגמה שהתוותה בפסיקה ברוח זו

שופט: בנימין יזרעאלי.
למבקש: עו"ד בועז קראוס.
למשיב: עו"ד יובל גולדברגר, במינוי מטעם הסיוע המשפטי – מחוז חיפה.

הרקע לבקשה

המשיב הרג את אמו וניסה להרוג גם את אחיו, ובשל מעשים אלו הוא הועמד לדין פלילי. בחוות הדעת פסיכיאטרית שהוכנה על ידי שלושה פסיכיאטרים נקבע פה אחד, כי המשיב סובל ממחלת נפש (פסיכوزה), ובעת ביצוע המעשים היה נתון בתוך הפסיכוזה במידה כזו שלא יכול היה להימנע מעשיית המעשה אשר עשה, וכי במצב כה קשה של מחלה- בחירתו של אדם איננה בחירה אמיתית וחופשית. עוד נקבע בחוות הדעת, כי מחלת הנפש של המשיב הביאה אותו למצב של בוחן מציאות לקוי ביותר, ללא שום תובנה למצבו הנפשי.

בשל קביעות אלו קבע המותב הפלילי, כי לא התקיים במשיב יסוד נפשי המאפשר הרשעה כלשהי בפלילים, וכי הוא אינו אחראי למעשים נשוא כתב האישום. ההליכים נגדו הופסקו על פי סעיף 170(ב) לחוק סדר הדין הפלילי (נוסח משולב) התשמ"ב-1982, בשל אי כשירות נפשית בעת ביצוע מעשה העבירה, ובית המשפט ציווה על אשפוזו הכפוי של המשיב בבית חולים פסיכיאטרי, שם הוא מאושפז עד היום.

אחיו של המשיב הגיש בקשה לצו ירושה לעיזבון האם, שבה לא כלל את המשיב, ולפיכך הגיש המשיב, כשהוא מיוצג באמצעות הסיוע המשפטי מחוז חיפה, התנגדות למתן הצו.

השאלה המשפטית

סעיף 5(א)(1) לחוק הירושה, התשכ"ה-1965 (להלן: "הסעיף" או "החוק" בהתאם להקשר), קובע:

"אלה פסולים לרשת את המוריש:

(1) מי שהורשע על שגרם במתכוון למותו של המוריש."

הרצחת וגם ירשת?! שלילת הזכות לרשת חרף היעדר הרשעה

חבות בנזיקין בגין סיוע לסרבנות גט – סקירה ביקורתית

חייבת בקשה לעריכת בדיקת רקמות בשל סיכון הקטין ואמו על רקע מגזרי

בית המשפט למשפחה חייב אישה בתשלום מזונות לידוע בציבור

המשקל הראוי של ההלכה השרעית בתביעות משמורת בבתי המשפט לענייני משפחה

כוחו של קשר הדם, או מהי "אין דרך אחרת להבטיח את הטיפול" וההשגחה

שינוי הלכה: תביעה לשינוי שיעור המזונות בסמכות כל בית דין שרעי

גבולותיה של "הלכת כובשי" - קריאה מצמצמת של פסק דינו של בית המשפט העליון ברע"א 1056/11

הרף הראייתי לחיוב בבדיקת רקמות... חשוב לדעת ש

- [< אזרחי](#)
- [< עבודה](#)
- [< ביטוח לאומי](#)
- [< הוצאה לפועל](#)
- [< פשיטת רגל](#)
- [הידעת](#)
- [הנחיות לכותבים](#)

שני יסודות נדרשים אפוא בכדי לשלול ירושתו של אדם שהרג את המוריש- כוונה להרוג והרשעה, ועל פרשנות נסובה המחלוקת.

מתווה פסק הדין

בקבעו כי המשיב פסול לרשת את המנוחה, צעד בית המשפט בשני מסלולים מקבילים:

ראשית – פרשנות הסעיף: בית המשפט קבע כי יש לפרש את הסעיף פרשנות תכליתית ורחבה. פרשנות כזו, אליבא דבית המשפט, יכול שתהא אף נוגדת את המשמעות הלשונית של החוק. בית המשפט הסתמך על ע"א 6281/93 **בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי** פ"ד מט(4) בעמ' 234, על קביעות נוספות של בית המשפט העליון^[1], ועל גישתו של כבוד הנשיא לשעבר אהרון ברק, לפיה כאשר מתן משמעות טבעית ורגילה ללשון החוק תוביל לתוצאה אבסורדית, יכול הפרשן לתת ללשון החוק משמעות שאינה טבעית ואינה רגילה.^[2]

בית המשפט תמך את פרשנותו זו לסעיף, במה שהוא ראה כמשותף לכל המקרים בהם החוק מתיר לשלול ירושה:

"במקרים בהם נפל פגם מוסרי במעשיו של "היורש", המצדיקים התערבות של המחוקק ברצונו ה"לכאורי" של המנוח וקביעה כי נוצרה פסלות לרשת".

שנית, ועיקר - בית המשפט הוסיף וביסס את הכרעתו גם על "יסודות אחרים ונוספים שאינם נובעים דווקא מגדר פרשנותו של הסעיף הנ"ל.

הפרשנות התכליתית של החוק

את המונחים "הורשע" ו"במתכוון", קבע בית המשפט, יש לפרש על פי היות חוק הירושה חוק "אזרחי", ולא על פי המשמעות המוקנית להם בחוק הפלילי. בהתאם, על מנת לקבוע כי אדם "הורשע" די בהכרעה של בית המשפט כי הנאשם ביצע עובדתית את העבירה המיוחסת לו, גם אם לא נלווית לכך התווית של הרשעה. בית המשפט מצא תימוכין להבנה זו בדברי ההסבר לחוק הירושה, שם נאמר כי הטעם לאי השמטת המילה "הרשעה", היה כדי לא לשלול מחשוד את זכות הירושה, אם יזוכה לבסוף.

חיזוק נוסף להבנה זו מצא בית המשפט בפסיקה אשר קבעה כי סעיף 42 לפקודת הראיות הקובע כי פסק דין פלילי מרשיע ישמש ראיה לכאורה במשפט אזרחי, חל גם אם לא הייתה הרשעה בפועל מנימוקים טיפוליים (כגון בשל גיל העבריינים), והכרעת הדין הקובעת כי הנאשם ביצע את מעשה העבירה - היא שתשמש כראיה בהליך אזרחי.^[3]

גם לעניין דרישת הכוונה, קבע בית המשפט כי אין המדובר בכוונה במובנה הפלילי, תוך היקש מפסיקת בית המשפט העליון בהלכת **כרמי** לעניין חיובו של מעוול בנזיקין.^[4] במקרה הנ"ל נקבע כי אין במחלת נפש של המזיק להקנות לו הגנה מפני אחריות בנזיקין, ונדרש יסוד מינימלי של "כוונה במובן של שליטה במעשים ורצון לעשותם".

השתתף ההכרעה על יסודות אחרים

בית המשפט השתית את ההכרעה גם על שני עקרונות כללים במשפט האזרחי: "מעילה בת עוולה לא תצמח זכות תביעה", או בניסוחה האחר, "לא יצא חוטא נשכר", וכן על עיקרון של "תקנת הציבור".

הרצחת וגם ירשת

העקרונות התאומים של "מעילה בת עוולה לא תצמח זכות תביעה" ו"לא יצא חוטא נשכר", מבוססים על הכלל של "הרצחת וגם ירשת" שנקרא למשפטנו מתוך המשפט העברי, ולפיו אל לו לאדם ליהנות מפרי מעשיו הרעים.

את חלותו של הכלל במשפט העברי ביסס בית המשפט על ניתוח של מאמרו של פרופ' אליאב שוחטמן "הרצחת וגם ירשת"[5], הקובע כי יש לבית דין סמכות לקנוס רוצח שהרג את המוריש ולשלול ממנו את הירושה. "קנס", משמעו סנקציה שאין לה מקור בדין החרות. בית המשפט מצא כי "גם בתחום דיני הירושה ניתנה לחכמים הסמכות לקנוס ולהפקיע מאדם ירושה ולא דווקא על פי הדין הרגיל", תוך הסתמכות על פסיקת הרמב"ם, שאף שמן הדין מי שנשתמד (המיר את דתו) יורש את קרוביו הישראלים - יש סמכות לבית דין לשלול ממנו זכות זו, וזאת "כדי שלא לחזק ידי רשעים".

מסקנתו של בית המשפט, כמסקנתו של פרופ' שוחטמן, הינה כדלקמן:

"גם במשפט הישראלי הכירו בתי המשפט, במקרים שונים ומתאימים, כי יש להעניק לבית המשפט שיקול דעת נרחב לשלול את זכות הירושה מיורש אשר הרג את המוריש, אף אם לא הייתה כוונה מלאה במעשיו".

תקנת הציבור

בית המשפט ביסס את הכרעתו גם על הדוקטרינה של "תקנת הציבור" תוך הקשה מן השימוש שעשה בית המשפט העליון בדוקטרינה זו, שם נקבע כי אב ביולוגי לא יגדל את בתו, משום שחטא בדרך בה הוליד אותה- פיתוי בת השכנים (עת היה נשוי) והחתמתה על הסכמה לאימוץ לאחר הלידה.[6] כדי להגיע לתוצאה זו חרף היותה נוגדת לכאורה את התנאים שנקבעו בחוק, הביא בית המשפט דוגמאות בעניין השימוש בדוקטרינת "החסר הסמוי". דוקטרינה זו מאפשרת לקרוא לתוך החקיקה שיקולים שאין בהם, גם כאשר אין לאקונה בחוק, כאשר לדעת בית המשפט חסרים בחוק עקרונות להתמודדות עם שאלות חדשות שמעלה החוק. החסר מתבטא, לדעת הנשיא (כתוארו אז) ברק ב"היעדרו של חריג".[7] בית המשפט קבע כי אחת המשמעויות של "תקנת הציבור" היא "שלא יצא חוטא נשכר". כמו כן קבע כי יש חסר סמוי בחוק ומקרה קלאסי של צורך בהפעלת "תקנת הציבור" לשלילת זכות ירושה, גם אם החוק לא שלל אותה.

בנוסף, החיל בית המשפט על המקרה שלפניו את הכלל הקבוע בס' 34 לחוק הירושה: "צוואה שביצועה בלתי חוקי, בלתי מוסרי או בלתי אפשרי- בטלה", וזאת למרות שמדובר בירושה על פי דין ולא בצוואה. לדעת בית המשפט, אפשר להחיל את הכלל בדרך של היקש גם על ירושה על פי דין, שכן מגמת החוק והפסיקה הינה להשוות את העקרונות החלים על צוואה ועל ירושה על פי דין.

משלל פסקי דין הדנים בצוואות הנוגדות את תקנת הציבור, הסיק בית המשפט כי מדובר בנורמה כללית הנשענת על חוק החוזים ועקרון תום הלב, ולכן יש להחילה אף על "ירושה על פי דין".

ביקורת - וערעור

תוצאתו של פסק הדין היא שמן המשיב - חולה פגוע נפש - נשללה זכות על פי דין, אף על פי שלא היתה בידו יכולת בחירה

להימנע מן המעשה שעשה, אותו עשה כאנוס.

אנו סבורים כי מבט אמיץ על הדילמה מחייב מסקנה שונה. פסיכוזה היא מוגבלות-נכות לכל דבר ועניין[8], מחלת נפש קשה ביותר, השוללת מן הלוקה בה את יכולת הבחירה ותפיסת המציאות. [9]

אין חולק אמנם כי מעשיו של המשיב נוראים הם – בד בבד המשיב פעל ללא בחירה חופשית, במנותק מן המציאות והוא עצמו קורבן של מחלתו. לטעמנו אין הצדקה מוסרית והומנית לשלול מהמשיב זכות כלשהי כאקט עונשי. המחוקק הכיר בכך בצורה ברורה עת הסיר מעליו את אימתו של הדין הפלילי, ולטעמנו גם עת קבע בחוק כי ללא "כוונה" וללא "הרשעה" אין לשלול זכות הירושה.

גם חולה נפש "איש" הוא[10], וגם לחולה נפש יש זכויות, ואין לפגוע בהן ללא הצדקה. לטעמנו פסק דין זה מהווה צעד אחורה מן המגמה שהתוותה בפסיקה ברוח זו[11], וחזרה לימים עברו, בהם בשל חוסר היכולת לראות את הלקות-הנכות באופן מוחשי, התייחסו לחולי נפש כעבריינים, פגעו בזכויותיהם ואף גרוע מכך.

קל לפגוע בזכויות של גועי נפש, אולי קל מדי.

על פסק הדין הוגש ערעור לבית המשפט המחוזי מחוז מרכז.

ת"ע (כפר סבא) 42914-11-10 (3.10.11) פורסם באתר בתי המשפט ובמאגרים משפטיים

תגיות: ירושה, רצח, כוונה, פרשנות תכליתית, סעיף 5(א) לחוק הירושה, תקנת הציבור, לא יצא חוטא נשכר, עילה בת עוולה, חסר סמוי, מחלת נפש

- [1] למשל בש"פ 7323/98 מדינת ישראל נ' רג'ואן, פ"ד נג(4) 126, 134.
- [2] א' ברק פרשנות במשפט, כרך ב, פרשנות החקיקה, בעמ' 282-281.
- [3] רע"פ 2976/01 בתיה אסף נ' מ"י, פ"ד נו(3) 418, ע"א 269/82 הילמן נ' כרמלי, פ"ד מא(4) 1, ועוד.
- [4] רע"א 1272/05 גד כרמי נ' דניאל סבג, (פורסם בנבו).
- [5] אליאב שוחטמן "הרצחת וגם ירשת" פורסם באתר דעת בכתובת <http://www.daat.ac.il/mishpat-ivri/skirot/302-2.htm>
- [6] ע"א 3798/94 פלוני נ' פלונית פ"ד נ(3) 133.
- [7] בג"צ זנדברג נ' רשות השידור ואח', פ"ד נ(2) 793.
- [8] הלוקה במחלת נפש זכאי לקבלת קצבת נכות כללית מאת המוסד לביטוח לאומי, בדיוק כמו הלוקה בהגבלה פיזית: תקנות הביטוח הלאומי (קביעת דרגת נכות לנפגע עבודה), תש"ל-1970, סעיפים 33, 34 לתוספת (תקנה 11), סעיפים 1 ו-2 לתקנות הביטוח הלאומי (ביטוח נכות) (קביעת אחוזי נכות רפואית, מינוי ועדות לעררים והוראות שונות), התשמ"ד-1984.
- [9] אין כמו צפיה בסרט נפלאות התבונה (רון הווארד, ארה"ב 2001) המתאר את חייו של המתמטיקאי – חתן פרס נובל לכלכלה ג'ון נאש שסבל ממחלת נפש, על מנת להמחיש את עוצמתה של לקות נפשית, ואת כוחה העצום בעיוות תפיסת המציאות וגרימה

ללוקה בה (אף אם יכולותיו השכליות הן של חתן פרס נובל) לפעול למעשה ללא בחירה חופשית.
[10] כפראפראזה על דבריו של השופט חשין בע"א 6106/92 פלונית נ' היועמ"ש, פ"ד מח(2) 833, 836. אנו מבינים כיום כי הלוקה בנכות, ונכות נפשית בכלל זה, הינו אדם-"איש" לכל דבר וענין - ואף הטרמילוגיה בהתאם: "אנשים עם מוגבלות" ולא נכים. אדם עם נכות נפשית ולא "משוגע"- בני אדם עם מוגבלויות ועם זכויות.
[11] למשל: ע"א 558/84 כרמלי נ' מדינת ישראל ואח', פ"ד מא(3) 757; ב"ש 196/80, טולידאנו נ' מדינת ישראל, פ"ד לה(3) 332.

 שתף בפייסבוק שתף בטוויטר

© כל הזכויות שמורות משרד המשפטים

[תנאי שימוש](#) | [מפת אתר](#) | [צור קשר](#) | [חוק חופש המידע](#) | [טופס פנייה](#)

[חזרה למעלה](#) | התמונות באתר מוגנות בזכויות יוצרים. | אתר זה מבצע שימוש בקבצי "cookies",